

LEPOSIMIES AR KĀRLI EGLI!

Kārlim Eglem — 125

Viktors Ivbulis

Rabindranats Tagore ātri un droši ienāca latviešu literatūrā un tautas apziņā, pateicoties vairākiem faktoriem: lielai, bet diemžēl virspusējai interesei par Indiju, ko radīja vācu valodnieku nonākšana pie neapstrīdama secinājuma jau pirms 19. gs. vidus, ka lietuviešu valoda ir radniecīgākā sanskritam no visām dzīvajām Eiropas tautu mēlēm, kā arī latviešu literatūrā ilgī pastāvējušajam, kaut arī ne pārāk spilgti izteiktajam romantismam. Taču vēl lielāka nozīme bija tam, ka sadarbībā ar dzejnieku Rihardu Rudzīti Tagores darbu tulkošanu un sagatavošanu izdošanai par ļoti svarīgu savas dzīves sastāvdaļu padarīja autoritatīvais kultūras darbinieks, bibliogrāfs, tulkotājs un literatūrvēsturnieks Kārlis Egle (1887–1974).

Nav gadījies sastapties ar pasauleslavenā un renesanses dižgariem līdzīgā bengāļa Tagores angļu valodā izdoto grāmatu uzskaitījumu Rietumu pasaulē. Tādu varbūt varētu būt visvairāk. Otrā vietā varētu būt Vācija, kur pagājušā gadsimta divdesmito gadu pirmajā pusē viņš bija fantastiski populārs un vēlāk jokodamies teica, ka varējis kļūt par miljonāru, ja vien honorārus nebūtu apēdusi inflācija. Ne tik daudz to bija franču mēlē. Ļoti liels, turklāt pēc 1954. g. milzu tirāžās izdoto sējumu daudzums bija krievu valodā, astoņdesmito gadu vidū sasniedzot 186, bet spāniski Nobela prēmijas laureāta Huana Ramona Himenesa tulkojumā arī apmēram tajā pašā laikā, galvenokārt Spānijā, tas sasniedz deviņdesmit. Mūsu 49 grāmatas (atsevišķi uzskaitot katru divreiz publicēto "Rakstu" sējumu) varbūt ir tūlīt aiz šīm lielajām mēlēm. Bet pētniecisko darbu skaita ziņā par Tagori Latvija ir vēl augstāk. To skaitā gan ietilpst arī

vairākas manas grāmatas un vairums svarīgāko apcerējumu citvalodās.

Ir diezgan liela skaidrība par Kārļa Egles vietu Rietumu pasaulē Tagores darbu tulkošanai vidū no angļu mēles paveiktā apjoma ziņā. Viņam apmēram līdzās stāv tikai Himeness, bet, atšķirībā no mūsu tautieša, spānis nav rakstījis nekādus apcerējumus. Protams, nevar salīdzināt divās valodās veikto tulkojumu lasītāju skaitu. Par viņu abu saraksti liecību nav. Tomēr diviem lielajiem Tagores diženuma cienītājiem ir kaut kas personiski kopējs — nesavtīga dzīves biedreņu palīdzība, kuras labāk prata angļu valodu. Taču Himenesa sievas vārdā tika izdoti arī dzejnieka darbi un formāli viņai pat pieder ne mazāki nopelni kā vīram, bet Elmīra Egle nekad nav ļāvusi konkrēti pat tikt nosaukta. Viņa atstāja visādā ziņā ļoti erudīta cilvēka iespaidu.

Kārļa Egles un Riharda Rudzīša 1927.–1939. g. izdotie Tagores "Raksti" deviņos sējumos ir starptautiski unikāls izdevums līdz pat padomju laika "Сочинения" (1955–1957) un "Собрание сочинений" (1961–1965) attiecīgi astoņiem un divpadsmit sējumiem krievu valodā tulkojumā no oriģinālvalodas. Tas bija sava veida turpinājums jau pirms Pirmā pasaules kara Krievijā aizsāktajiem nopietniem mēģinājumiem izdot divus līdzīgus apkopojumus. Bet tie netika pabeigti. Savukārt 1921. g. astoņu sējumu publicējums Vācijā netika apgādāts ar ievadrakstiem un komentāriem pēc katra sējuma salīdzinājumā ar latviešu "Rakstiem". Kārļa Egles un Riharda Rudzīša plašajiem apcerējumiem ar mērķi izvērtēt tad zināmos dzejnieka sacerējumus un stāvokli viņa laika Indijā līdz ar diviem citiem mazāk nozīmīgiem

darbiem tika veltīts viss pirmais sējums. Izsmeltošas un ar zinoša indologa roku tapušas ir Kārļa Egles piezīmes pēc katra sējuma. Viņa un Riharda Rudziša uzrādītā izmantotā literatūra vairākās valodās tiem gadiem ir plaša un respektējama. Tikai grūti viņiem ir gājis ar indiešu vārdu rakstību, kurus jau angļu mēlē nevarēja atveidot pietiekoši tuvu oriģinālam. Viegļāk tas ir iespējams krieviski.

Kārļa Egles veikums ir ļoti liels arī tāpēc, ka viņam taču bija citi atbildīgi pienākumi — ilgu gadu pamatnodarbošanās Misiņa bibliotēkā, plaši izvērstā latviešu literatūrvēsturnieka un bibliogrāfa darbība. Un tas viss lielu sarežģījumu apstākļos dažādu varu laikā. Man viņa veikums tagoristikā likās liels jau manas indologiskās aizraušanās sākumā, tāpēc centos šo pārliecību izteikt diezgan plašā rakstā 1971. g. "Karoga" piektajā numurā, atgriežoties pie šīs tēmas daudzkārt vēlāk. Ar nosaukumu "*Great love of a small nation*" tai ir atvēlēta vesela nodaļa Kolkātā izdotajā grāmatā "*Tagore: East and West cultural unity*", kura 2002. g. tika novērtēta ar Indijas Rietumbengāles štata valdības prēmiju, tādējādi sasniedzot daudzus dzejnieka tautiešus.

Parakņājoties savu uzrakstīto darbu kau dzē, man izdevās atrast tūlīt pēc Kārļa Egles bērēm (1974. g.) sacerētu, bet nepublicētu darbiņu ar nosaukumu "Vecpiebalga–Indija". Atļaušos kaut ko no tā pacitēt.

"Vaiņags pēc vaiņaga gulstas uz Kārļa Egles svaiģā kapa Vecpiebalgas Vidus kapličā, runātājs pēc runātāja atvadās no lielā grāmatnieka, tulkotāja, latviešu literatūras tīruma čaklā ravētāja un kopēja. Viņu izvadot no Rīgas Meža kapu kapličas, Elza Radziņa savu pēdējo veltījumu aizgājējam iesāk ar viņa tik skaisti pārtulkotajām Tagores vārsēm. Tās aizvien un aizvien atskan arī šodien pieklusušajā Vecpiebalgā — mūsu kultūras vēsturē tik nozīmīgā novada bērzos un priedēs it kā iepūš Bengāles siltie vēji.

Es zināju, ka Kārlis Egle viņa latviski tulkoto literatūru uzskatīja gandrīz vai par tādu pašu mūsu kultūras sastāvdaļu kā Pumpura,

Poruka, Raiņa vai kāda cita latviešu autora darbu. Zināju, ka bengāļu dzejnieka darbi un grāmatas par viņu un Indiju darbistabā ir vistuvāk ierastajam, vienkāršajam ikdienā lietotajam krēslam, ka varbūt tieši dzīves pēdējos gados viņa gara, vecuma un nespēka iegrožots, vairāk nekā jebkad bija izslāpis pēc informācijas par visu, kas saistīts ar Indiju. Bet atzišos: kad gāju uz bērēm, nebiju cerējis, ka Tagores vārds un viņa dzejas rindas tiks skandinātas tik bieži un ka Rakstnieku savienības pirmais sekretārs Gunārs Priede savā atvadū runā tik daudz apstāsies pie netaiņa indologiskās darbības.

Personīgā sarunā Kārlis Egli pirmo reizi sastapu Misiņa bibliotēkā 1965. g., lai šo to pajautātu sakarā ar mana Svešvalodu fakultātes nobeiguma darba tēmu, kas bija veltīta Tagores romānam "Mājās un pasaulē". Vai es domāju, ka viņš kaut ko vairs atceroties? Atcerējās gan un man bija skaidrs, ka drīkstēšu viņu patraucēt arī turpmāk. Tad, kad Kārlis Egle kļuva mazāk darba spējīgs, mēs varējām garas stundas veltīt sarunām par Tagori un Indiju. Viņš arī tad spēja Tagori skatīt visā viņa dzīves cilvēciskajā lielumā, neraugoties uz dzejnieka sarežģīto pasaules skatījuma atšķirību.

Kā tad notika mūsu sarunas Kārļa Egles dzīvoklī Miera ielā? Es uzķāpu pa diezgan šaurajām trepēm, pagriežu zvanu pogu tik sparīgi, cik vien spēju. Pēc kāda brīža durvīs parādījās salīkusi namatēva stāvs, sekoja pētījošs viņa skatiens un pavisam nopietna izbāršana: "Kas tad tas ir, vai nevar kārtīgi piezvanīt?" Ja viņš ir bijis tuvāk durvīm un zvanu sadzirdējis visā tā skaļumā, pirmais bāriens izpalika, bet sekoja cita bieži atkārtota frāze: "Kas tas tāds par razbainieku?" Tad namatēvs ilgi spiež roku un aicina uz savu istabu.

Pats viņš apsēžas aiz galda (pēdējos gados uz dīvāna), bet mani vienmēr nosēdina krēslā ar muguru pret logu. Pa labi no manis plauktā ir ar Tagori saistīta literatūra, pa kreisi Tagores, paša namatēva un citi portreti. No

sākuma man tiek jautāts, kas jauns, kā iet. Šajā sarunas daļā obligāti ietilpst sūkstišanās par to, ka nekā lādzīga vairs padarīt nevar: "Kas tā par būšanu? Nevienam no tāda vairs nav nekāda labuma." Sarunas noslēdzošajā daļā obligāti ietilpst piedāvājums kaut kā palīdzēt un nožēla, ka grāmatnieks nu ir tādā stāvoklī, ka ne ar ko vairs nevar palīdzēt. Es drikstu no viņa aizņemties jebkuru grāmatu. Taču, nevarēdams vairs uz savu atmiņu paļauties, viņš lūdz uzrakstīt uz zīmītes, kādus darbus esmu paņēmis.

Man nekad nav radusies doma, ka dzīves pēdējos gados mūsu indologs būtu padevis vecuma piespiestajai aiziešanai no agrāko viņa interešu loka. Vēl 1973. g. februāra sākumā, tātad pusotru gadu pirms nāves, viņš izsaka vēlmi tikt ar septiņiem studentiem, kas ārpus jebkādiem mācību plāniem mēģina apgūt bengāļu valodas pamatus, ilgi stāsta viņiem par savu nokļūšanu pie Tagores mantojuma un silti novēl studēt Indiju. Studenti viņu uzklausa ar tādu respektu, kādu vien stāstītājs var izpelnīties. Vecs tad jau bija Kārlis Egle, bet runāt prata ar humoru un interesanti. Visvairāk viņam patika pasmieties par paša nevarību.

Manas sarunas ar viņu gandrīz vienmēr nonāk pie nepieciešamības apspriest, kā izdot jaunus Tagores "Rakstus". Viņa vēlmes iedvesmots, es pat piekrītu strādāt LU Svešvalodu fakultātē tikai uz pusslodzi, gribēdams savu laiku galvenokārt veltīt Tagores darbu tulkošanai, jo 1972. g. Maskavā jau bija aizstāvējis zinātņu kandidāta disertāciju par izcilā bengāļa romāniem. Taču no jaunu

"Rakstu" izdošanas nekas nesanāk un es kļūstu par noslogotu mācībspēku bez tieša sakara ar Indiju.

Kārļa Egles labvēlība izpaužas arī tādā veidā, ka viņš lūdz Ļeņingradas bengālisti Veru Novikovu uzņemties manas disertācijas zinātnisko vadīšanu un 1970. g. vasarā tā ierodas Rīgā. Egli apciemo arī vairāki atzīti Maskavas indologi. "Tagore man vienmēr ir bijis tuvs. Kad es vēl biju pie pilna spēka aizgājis uz izdevniecību, pateicu, ka Tagore jāizdod. Ko tad citu izdos, ja viņu nē? ", kā šodien dzirdu Kārļa Egles tik bieži izteikto domu. Kopš Kārļa Egles bērēm ir pagājis pusgads. Šajā laikā manā prātā viņš ir kļuvis jaunāks par to cilvēku, kādu skatīju pēdējos gados, izstiepies taisnāks, viņa skats kļuvis dzidrāks, acis vēl vairāk labsirdīga humora pilnas."

Neaizmirsīsim viņu arī 2012. gadā. Arī lielo Tagores dzejas propagandētāju Elzu Radziņu, kura to ir deklamējusi vismaz 60 reizes lielu auditoriju priekšā. Izcilā latviešu aktrise šajā ziņā neapšaubāmi tāda ir bijusi vienīgā Rietumu pasaulē. Viņai krietni agrāk kā man bija iespēja tikt uz Indiju un pniecēt ļaudis tur ar Tagores vārsmu skanējumu latviski. Tur Elzai Radziņai kā dāvanu pasniedza prāvu un pasmagu viņa skulpturālu portretu, ko māksliniece atveda mājās, lai vēlu vakarā zvanītu pie manām un Artas Dumpes durvīm un uzdāvinātu to mums. Tagad portrets ir nonācis Kārļa Egles ilgajā darba vietā — Misiņa bibliotēkā, kas pakāpeniski ir kļuvusi daudz plašāka un saucas Latvijas Universitātes akadēmiskā bibliotēka.